

عوامل استحکام خانواده از منظر علما

چکیده

خانواده، بالاترین جایگاه را برای برآورده کردن نیازهای انسان و بهترین بستر برای ایجاد امنیت و آرامش روانی دارد. با این حال در زمان حاضر چارچوب خانواده دچار مشکلات زیادی شده که باعث آسیب رسیدن به آن شده است. مهم ترین عوامل استحکام و یا آسیب خانواده در کلام بزرگان، چگونگی برخوردهای عاطفی بین اعضای خانواده و به خصوص زن و شوهر است. راه هایی که در پایداری خانواده نقش دارد را می توانیم به طور کلی به عوامل فردی از جمله: بصیرت و آگاه بودن، خوش خلقی، برطرف شدن نیازهای عاطفی و جنسی، و عوامل اجتماعی از جمله: کنترل مدیریت رابطه مرد و زن، ازدواج اختیاری، حسن تدبیر امور مالی، دفاع دولت از مردم، پیشگیری از طلاق تقسیم شده است. هدف از این مقاله این است که با گفتن هریک از این راه ها به دنبال راهی برای تکامل و پایبند شدن خانواده با راه های آشنایی باورها و بیان اعتقادات فرهنگی و دینی هستیم و مطالب این مقاله به صورت توصیفی با روش کتابخانه ای صورت گرفته است.

کلید واژه ها: استحکام خانواده، عوامل استحکام، علما.

مقدمه

اولین گام اجتماعی و نهادی خانواده می باشد، که برای برطرف کردن نیازهای زندگی و عواطف انسان جایگاه والا ویژه ای دارد. انگیزه ایجاد خانواده به عنوان یکی از اساسی ترین عوامل استحکام و پایداری خانواده است، به این معنا که موجب قوی کردن ارتباط پی در پی بین اعضای خانواده می شود و آن ها را از همه آفت هایی که در جامعه وجود دارد در امان نگه می دارد. خانواده، مهم ترین نهاد بنیادین جامعه بشری می باشد، که توانایی داشتن کارکردهای مثبت را در ابعاد گوناگون حیات فردی و اجتماعی انسان دارد. بر اساس آیه اول سوره نسا که از خلق شدن حضرت آدم و حوا (علیه السلام) و مردان و زنان زیادی بر روی زمین خلق شدند کانون خانواده شکل گرفت، تا انسان به آرامش برسد و اینکه با تشکیل خانواده پاکدامنی و عفت انسان به تکامل می رسد. در رابطه با این موضوع کتاب های زیادی می باشد از جمله: درس

هایی از امام خمینی (رحمه الله علیه) اخلاق در خانواده، که درباره عناوینی همچون، آیین همسررداری و تربیت فرزندان و احترام و توجه به اعضای خانواده مطالبی ذکر شده است و همچنین کتاب اخلاق در خانواده از آقای علی اکبر حسینی درباره موضوعاتی مثل: وظایف و اخلاق زن و شوهر با همدیگر و تربیت فرزندان مطالب زیادی ذکر شده است. این نویسندگان در کتاب های خود در مورد رابطه های سالم، زمینه های ازدواج و روش های موفقیت در زندگی بحث می کنند و ما قصد داریم، درباره عوامل و راهکارهای استحکام خانواده از منظر علما بحث کنیم. از آنجایی که در جوامع بشری به دلیل نبودن پایداری، خانواده دچار فروپاشی می شود از جمله عوامل فروپاشی عبارتند از: اعتیاد داشتن یکی از اعضای خانواده، بی عفتی، بیکاری مرد خانواده، رابطه های نامشروع، لجبازی و جدایی می باشد و به همین دلیل ضرورت دارد که، عوامل مستحکم شدن و پایداری به خانواده برای کاهش فروپاشی در بنیان خانواده مورد بحث قرار گیرد.

عوامل استحکام خانواده از منظر علما چیست؟

هدف از نوشتن این مقاله این است که، به این سوال پاسخ داده شود و همچنین بیان کردن عواملی که باعث مستحکم و پایداری شدن در خانواده می شود و بررسی کردن این مسئله از نظر شخصیت های بزرگ و علما می باشد. امیدوارم که این تحقیق نظر خوانندگان را جلب کند و عواملی که مطرح می شود باعث استحکام خانواده ها شود.

الف. مفاهیم

مفاهیمی که در این مقاله به کار می روند عبارتند از: استحکام، خانواده، علما که به توضیح

مختصری در مورد آن ها می پردازیم.

۱. استحکام

استحکام، در لغت به معنای پایداری، ایستادگی، مستحکم شدن واستقامت می باشد و در اصطلاح مقدار نیرویی می باشد، که یک ماده می تواند آن را حمل کند و تنشی که باعث می شود ماده تغییر شکل دهد و همچنین تنشی است که جسم در حال کشیده شدن از طرفین

می تواند آن را تحمل کند و همچنین به معنای نیروی قابل تحملی، در برابر پاره شدن یا گسسته شدن است.^۱

۲. خانواده

خانواده، در لغت به معنای اهل خانه، خاندان، اهل بیت و اجداد می باشد و در اصطلاح، نهادی که بر پایه ازدواج زن و مرد شکل می گیرد و با تولید مثل گسترش پیدا می کند. خانواده، باعث ساخته شدن شخصیت انسان است و همچنین مهم ترین عامل تکامل انسان است به همین دلیل اسلام که به دنبال تکامل انسان است، برای مستحکم شدن بنیان خانواده و جلوگیری از فروپاشی آن راهنمایی های مهمی در اختیار انسان قرار داده است.

هدف از تشکیل خانواده این است که، زن و مرد با قبول کردن وظایفی که شرع برای آن ها معین کرده بتوانند بنیان خانواده را حفظ کنند و تشکیل خانواده موجب می شود، افراد اعضای خانواده با هم پیوند خونی برقرار کنند. افراد جامعه شناس، خانواده را یک پدیده تاریخی می دانند که از اجتماعات جدا نیست و فقط یک واحد اجتماعی می باشد که می تواند واجد همه ویژگی ها باشد، روشن است که رابطه اعضای خانواده بر طبق گذشت، ایثار و صمیمی بودن می باشد.^۲

۳. علما

علما، در لغت به معنای دانش، دانشمندان، دانا بودن و عالم بودن اطلاق می شود و در اصطلاح عبارتند از: دانشمندانی که در یک یا چند زمینه از علوم انسانی مثل فقه، تفسیر و حدیث شناسی تخصص کامل دارند. عالم بودن از نظر عرف به معنای دانشمندی است که، در دین اسلام به آن بها داده می شود و مورد احترام قرار می گیرد دلیل این همه احترام نسبت به علمای دین به این دلیل است که آنان انسان های متعهد، مخالف بدعت، راهنمای مردم و طرفدار حق محرومان می باشند، ولی این احترام گذاشتن برای کسانی که از تعهد و مسئولیت بهره ای نبردند معنایی ندارد. عالمان الهی با مردم و در کنار مردم هستند و همراه آنان زندگی

۱- معین، فرهنگ لغت فارسی، ج ۳، ص ۲۴۳.

۲- همان، ج ۹، ص ۱۳۹۳.

می کنند و در غم و شادی مردم شریک هستند و در جاهایی که خطر مردم را تهدید می کند، عالمان خود را سپرقرار می دهند از مردم و عزتشان دفاع می کنند.^۱

ب. عوامل استحکام خانواده

مستحکم شدن خانواده عوامل زیادی دارد، که ما به برخی از این عوامل می پردازیم.

یکم. عوامل فردی

در اینجا به عوامل فردی مستحکم شدن خانواده می پردازیم که عبارتند از:

۱. بصیرت و آگاه بودن

سلامت و پایداری خانواده زمانی اتفاق می افتد که اعضای خانواده از آگاهی و بصیرت اجتماعی، برای پیشگیری از اختلافات و تضادها برخوردار باشند. خانواده‌ی از هم پاشیده، نتیجه آگاهی نداشتن اعضای آن، از باورهای خانواده و نقش آن در سرنوشت افراد می باشد. عدم آگاهی در این موارد موجب می شود زن و شوهر برای امنیت زندگی خود تلاشی نداشته باشند، در این زمان عواملی مثل: گروه های دروغگو، خودخواه، نداری و بی اهمیتی به جایگاه همسر باعث فروپاشی خانواده می شود و دیگر در این خانواده انگیزه برای ادامه دادن وجود ندارد و تنها راه طلاق وجدایی می باشد، در حالی که ندانستن مسولیت زناشویی، روش های برقراری رابطه سالم و راه حل مسائل، منشا اکثر اختلافات خانوادگی است.

علامه طباطبایی (رحمه الله علیه) می فرمایند: دین راه های زیادی در بخش مهارت های زندگی دارد، و اما این راه ها به درستی شناخته نشده اند، اولیای دین راه ها و درس های فراوانی به اصحاب خود آموزش دادند، به دلیل این که جایگاه خانواده و رضایت داشتن از زندگی در رشد معنوی انسان نقش خاصی دارد. مهارت های زندگی شامل مجموعه ای از توانایی ها است که قدرت سازگاری و رفتار مثبت و کارآمد را افزایش می دهد. بنابراین فرد در زندگی

۱- معین، فرهنگ لغت فارسی، ج ۱، ص ۶۶۷.

مشترک، توانایی به دست می آورد که بدون اینکه به خود یا طرف مقابل ضربه بزند مسئولیت های خویش را به نحو احسن بپذیرد و با مشکلات زندگی به شکل مناسب برخورد کند.^۱

۲. خوش خلقی

امام خمینی (رحمه الله علیه) می فرمایند: اخلاق در مستحکم شدن و پایدار شدن خانواده نقش ویژه ای دارد. منظور از خوش اخلاقی در اینجا رفتارهای مناسب در زندگی و کنار آمدن و کوتاه آمدن افراد است. نیرومندترین عامل درونی برای کنترل کردن افراد از دست زدن به کارهای کافرانه، پایبندی به اصول اخلاقی می باشد. اگر همسران از اصول اخلاقی مثل گذشت، منصف بودن، صداقت داشتن و احترام گذاشتن برخوردار باشند می توانند از بسیاری از خشونت ها، اختلافات و تضادها در امان باشند. از این رو اسلام از معیارهای گوناگون انتخاب همسر را حسن خلق می داند.^۲

بینش های مذهبی در کنار مسائل اخلاقی نقش مهمی در رابطه مناسب اعضای خانواده با همدیگر دارد. همان طور که در انتخاب همسر توجه به نگرش های دینی ضرورت دارد، در زندگی هم نیز اگر زن و شوهر از پایدار بودن باورهای دینی برخوردار باشند، در پایداری روابط اعضای خانواده خیلی اثر دارد، و در مقابل که بعضی خانواده ها به این موضوع توجهی ندارند مشکلات زیادی برای آن ها به همراه دارد.

قرآن کریم از آن به زندگی دشوار و سخت نام می برد. این موضوع می تواند به دلیل ترس و نگرانی ناشی از مشکلات باشد، بنابراین چون عقاید در زندگی انسان نقش ویژه ای دارد و زمانی که باور های دینی ترک شود، لذت و آرامش از زندگی انسان گرفته می شود و باعث حسرت، نگرانی و حیرت می شود هرچند برای فرد مزایای مادی داشته باشد. باورهای دینی از ابعاد مختلف بر رابطه های اعضای خانواده موثر می باشد.^۳

۱- طباطبایی، تفسیرالمیزان، ج ۱۶، ص ۱۶۶.

۲- خمینی، تحریرالوسیله، ج ۲، ص ۲۴۲.

۳- همان، ص ۳۰۳.

تورم و بیکاری که به طور مستقیم از آثار نادرستی بر ثابت بودن خانواده دارد، این مسئله می‌تواند تا حدود زیادی تاثیر گذار باشد.

حمایت قانونی، دارای ابعاد مختلفی است که به طور مستقیم یا غیرمستقیم بر پایبند بودن خانواده اثر دارد.

نیمی از اختلافات بین همسران می‌تواند منشا بی‌اهمیت بودن قانون گذار باشد، برای مثال: سهل گرفتن بیش از حد دادگاه‌های خانواده در خارج در پذیرش دادخواست جدایی افراد، از جمله عواملی است که موجب زیاد شدن طلاق می‌شود.

اما قانون جمهوری اسلامی از فقه اسلامی گرفته شده است و کوتاهی‌های قانون سهم خیلی کمی در جدایی و اختلافات خانواده دارد و همچنین روش تلاش نظام پلیس و قضایی در رسیدگی به اختلافات، جلوگیری رابطه‌های جنسی ناسالم، تخلفات، انجام دادن حدود الهی و روبه رو شدن جدی با بی‌بندباری زیر مجموعه حمایت قانونی حکومت از خانواده محسوب می‌شود.^۱

۵. پیشگیری از طلاق

شیخ حر عاملی (رحمه الله علیه) می‌فرماید: در جامعه‌ای میزان طلاق کم می‌باشد که به دلایل فرهنگی، اجتماعی و مذهبی نگاه نامطلوبی به طلاق وجود دارد، ولی محدودیت‌های طلاق هم در این مسئله نقش دارد. در جامعه سنتی محدودیت‌های فرهنگی طلاق مثل کم شدن موقعیت اجتماعی فرد بعد از طلاق، زشتی طلاق در افکار عمومی، انزوای حاصل از طلاق و طرد اجتماعی باعث پایداری و تثبیت خانواده‌ها می‌شود. ولی زمانی که جامعه سنتی تبدیل به صنعتی شود، آمار طلاق زیاد می‌شود. ایجاد نگرش منفی به طلاق، یکی از راهکارهای اسلام در کاهش طلاق می‌باشد. روایات اسلامی، طلاق و جدایی را یک اتفاق نامنظم و منفور می‌دانند مثل «خانواده‌ای که به وسیله طلاق از هم پاشیده شود نزد خداوند ناپسند می‌باشد».^۲

اسلام طلاق را به عنوان آخرین راه و تنهاترین راه می‌داند، ولی در کنار آن می‌خواهد تا حدی که امکان دارد از طلاق پیشگیری شود و دشمن خداوند، مردانی هستند که پی در پی

۲- بستان، اسلام و جامعه‌شناسی خانواده، ص ۲۱۹.

۱- حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۱۶.

زن می گیرند و طلاق می دهند. طلاق به هر دلیلی که باشد چه درست و چه نادرست پیامد های خیلی زیادی دارد هم برای خود فرد و هم برای جامعه ای که فرد در آن زندگی می کند.

افرادی که طلاق می گیرند و فرزندان که حاصل زندگی طلاق می شوند، شاید ترحم و دل رحمی افراد پیرامون را دریافت کنند ولی زندگی بعد از جدایی یک زندگی ناقص می باشد که معمولاً زنان و فرزندان بیشترین آسیب را می بینند و دو نیمه شدن زندگی، گاهی باعث مشکلات روحی، روانی و اقتصادی به مدت طولانی می شود و اثرات نامطلوب آن دامان زن و فرزندان را بعد از طلاق فرا می گیرد. روانشناسی نشان داده است که فرزندان مرگ پدر و مادر را، راحت تر از طلاق قبول می کنند، چون مرگ، اتفاق طبیعی می باشد در حالی که طلاق و جدایی یک اتفاق اجباری است و زن و شوهر با تنفر از هم جدا می شوند.

بعد از طلاق و جدایی این که چه کسی خلا عاطفی را برای فرزند برطرف کند و این که او با چه کسی زندگی کند، باعث ایجاد افسردگی در کودکان و نوجوانان، ایجاد روحیه خشونت یا پرخاشگری در فرزندان، ایجاد زمینه های استرس و نگرانی و ترس برای آن ها، انکار حقایق، اعتیاد، فرار از منزل و ولگردی و پیامدهای طلاق می باشد. بنابراین طلاق در بسیاری از موارد لازم و ضروری است و هیچ راه دیگری وجود ندارد. ولی در بسیاری از موارد جدایی ها به دلیل توقعات بیجای اقتصادی، عاطفی، زوجین ازهمدیگر، بدبینی، نداشتن صبر و گذشت، تندخویی زن یا مرد، خودخواهی و غرور بی مورد می باشد.^۱

نتیجه گیری

خانواده، یکی از اصلی ترین جایگاه های حضور انسان در عرصه زندگی می باشد که مهد تربیت انسان است. برای اینکه رابطه در این کانون سالم باشد، اولین اعضای آن یعنی زن و شوهر باید مهارت کافی برای ایجاد رابطه سالم و مراقبت از کانون خانواده در برابر هر خطری را داشته باشند، با شروع زندگی مشترک و تشکیل خانواده زن و شوهر مسئولیت هایی را بر عهده می گیرد. از جمله: تعهدات اخلاقی، حقوق مالی و این تعهدات دو طرفه می باشد، یعنی همان طور که هر یک از آن ها مسئولیت هایی نسبت به دیگری دارند و دارای حقوق می باشند، که همسر موظف به انجام آن حقوق می شود.

زن و مرد هر کدام شان موظفند به انجام تکالیفی که نسبت به هم بر عهده دارند و آن ها با هم رابطه متقابل دارند و نه با هم کاملاً مستقل اند و نه کاملاً برابر، بلکه آن ها کامل کننده همدیگر می باشند و این باعث پایداری و ثابت ماندن بنیان خانواده می شود. لذا اهمیت دارد که برای پایدار ماندن بنیان خانواده و جلوگیری از هم پاشیدن آن، عوامل مستقل شدن آن را در زندگی بشناسیم و به کار ببریم.

خانواده های مذهبی به دلیل شناخت این عوامل کانون خانه و خانواده شان گرم و صمیمی می باشد و دارای رابطه های سالم هستند. اسلام با توجه به اینکه به خانواده اهمیت زیادی می دهد و توجه ویژه ای دارد، برای پایداری و حفظ خانواده احکامی را مطرح کرده است. احکامی مثل: رعایت معاشرت در خانواده، مسائل اخلاقی مثل: بردباری، تحمل، گذشت، صبر، رعایت حقوق دیگران و کوتاه آمدن برای حفظ خانواده ضروری می باشد.

ولی این اصول و احکام زمانی کارایی دارد که در رفتار و گفتار اعضای خانواده و امور زندگی انسان بکار برود، و رسیدن به این هدف به تلاش خانواده نیاز دارد تا به نتیجه مطلوب برسد و تا فرزندان، اصول خوب زندگی کردن و روش رابطه با همسر را در خانواده خود آموزش ببینند. رفتارهای ناخوشایند مثل: از بین بردن حق طرف مقابل، وارد کردن فشار به آن و نپذیرفتن مسئولیت ها منشا بسیاری از مشکلات خانواده ها است. بعد از خانواده ها حکومت، با استفاده از تریبون هایی که برای سخن گفتن و فرهنگ سازی در اجتماع در دست دارد، می تواند این احکام و اصول را در جامعه بیاورد.

بی شک سالم ماندن هر جامعه ای بستگی به سلامت خانواده آن جامعه دارد و تلاش مسئولین آن مملکت در این راه، کمک به باقی ماندن و پایداری آن جامعه و اجتماع می باشد. پیشنهاد می شود تاثیر عوامل پایداری خانواده با محوریت الگو قرار دادن اهل بیت (علیه السلام) را بررسی کنند و خانواده ها را با این مباحث و روش شرکت کردن در دوره های آموزشی آشنا کنند و برنامه های تلویزیونی در رابطه با بهترین و موثر ترین روش مستحکم شدن خانواده از نظر علم و روانشناسی نیز ارائه گردید.

منابع

* قرآن کریم

* نهج البلاغه

۱- بستان، حسین، نابرابری جنسی از دیدگاه اسلام و فمینیسم، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ چهارم، ۱۳۸۷ هـ.ش.

۲- _____، اسلام و جامعه شناسی خانواده، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ پنجم، ۱۳۸۸ هـ.ش.

۳- حرعاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، قم: انتشارات اهل بیت، ۱۴۰۹ هـ.ق.

۴- خمینی، روح الله، تحریرالوسیله، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۹۲ هـ.ش.

۵- دیلمی، حسن بن ابی الحسن، ارشادالقلوب، انتشارات شریف رضی، چاپ دوم، ۱۴۱۲ هـ.ق.

۶- ساروخانی، باقر، طلاق پژوهشی در شناخت واقعیت و عوامل آن، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۰ هـ.ش.

۷- طباطبایی، محمدحسین، تفسیرالمیزان، قم: انتشارات جامعه مدرسین، چاپ پنجم، ۱۳۷۴ هـ.ش.

۸- طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، قم: انتشارات دارالمعرفه، چاپ هشتم، ۱۹۸۸ م.

۹- فرجاد، محمدحسین، آسیب شناسی اجتماعی ستیزه های خانواده و طلاق، تهران: انتشارات منصوری، چاپ اول، ۱۳۷۲ هـ.ش.

۱۰- کلینی، محمدبن یعقوب، کافی، تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامیه، چاپ چهارم، ۱۳۶۵ هـ.ش.

- ۱۱- معین، محمد، فرهنگ فارسی، تهران: موسسه انتشارات امیرکبیر، چاپ بیست و پنجم، ۱۳۸۸هـ.ش.
- ۱۲- مطهری، مرتضی، مسئله حجاب، قم: انتشارات جامعه مدرسین، چاپ صد و چهاردهم، ۱۳۶۱هـ.ش.
- ۱۳- _____، نظام حقوق زن در اسلام، تهران: انتشارات صدرا، چاپ چهل و سوم، ۱۳۷۶هـ.ش.
- ۱۴- مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، تهران: موسسه الوفاء، ۱۴۰۴هـ.ق.
- ۱۵- مصباح یزدی، محمدتقی، جامعه و تاریخ، تهران: انتشارات امیرکبیر، چاپ هفتم، ۱۳۷۹هـ.ش.
- ۱۶- مکارم شیرازی، ناصر و جمعی از نویسندگان، تفسیر نمونه، تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴هـ.ش.
- ۱۷- <http://www.pjorm.mashhad.ir> ۰۱/۰۸/۰۱۴۰۰/۰۱:۲۷.